

Tietue 2 / 2015

Tietue on Jyväskylän yliopiston kirjaston lehti, joka ilmestyy verkossa neljä kertaa vuodessa.

ISSN-L 1798-4890

ISSN 1798-4890

Avoin julkaisutoiminta Jyväskylän yliopistossa 2014

11.5.2015 Tekijä [Jyväskylän yliopiston kirjasto](#)

Jyväskylän yliopisto on profiloitunut avoimen tieteen ja julkaisutoiminnan kannattajaksi ja kehittäjäksi jo usean vuoden ajan. Vuonna 2014 avoimen tieteen tukemiseksi ja kehittämiseksi tehtiin taas useita eri toimenpiteitä ja päätöksiä.

Huhtikuussa 2014 otettiin yliopiston tutkimusjulkaisujen hallinnan kannalta merkittävä askel, kun julkaisujen tallennus yliopiston tutkimusrekisteriin siirrettiin ja keskitettiin kirjaston vastuulle. Kirjasto otti uuden ja merkittävän tehtävän mielellään vastaan, sillä se merkitsi samalla edistysaskelta tutkimusjulkaisujen avoimen rinnakkaistallentamisen kannalta. Nythän kirjasto sai oivan mahdollisuuden suoraan yhteydenpitoon jokaisen tutkimusjulkaisuja tuottavan tutkijan kanssa.

Merkittävä päätös avoimen tieteen kehittämisessä.

Joulukuussa 2014 yliopiston rehtori teki päätöksen, jonka mukaan kaikki tutkimusjulkaisut tulee toimittaa kirjastoon TUTKA-raportoinnin yhteydessä rinnakkaistallettavaksi julkaisuarkisto [JYXiin](#). Tämä päätös on erittäin merkittävä yliopiston avoimen tieteen kehittämisessä, sillä päätös noudattaa suurten tutkimusrahoittajien linjaa, esimerkiksi EU edellyttää tutkimusjulkaisujen avoimuutta. Samalla päätös selkiyttää yliopiston toimintaperiaatteita ja antaa kirjastolle mahdollisuuden todella viedä eteenpäin yliopiston tutkimusjulkaisujen kansainvälistä näkyvyyttä.

Vaikka nämä tutkimuksen avoimuutta lisäävät päätökset ovat vielä tuoreita, eikä niiden vaikutuksia vielä oikein pysty arvioimaan, on kuitenkin aika vetää yhteen vuoden 2014 tuloksia.

Opinnäytteet

Opinnäytteiden avoin julkaiseminen on ollut Jyväskylän yliopistossa arkipäivää jo pitkään. Mutta ihan kaikkia tiedekuntia tämä ei ole vielä saavuttanut. Kirjaston kokoelmätietokantaan vuonna 2014 luetteloiduista pro graduista kaikkiaan 87 % saatiin myös avoimesti verkkoon. Luku on erinomainen, mutta ei niin erinomainen kuin voisi olla. Kun verkkoon saatujen gradujen määrää verrataan yliopistosta valmistuneisiin maistereihin, on pro gradujen avoimuusprosentti vain 71. Tämä tarkoittaa sitä, ettei kaikista pro graduista saada edelleenkään mitään tietoa kirjastoon.

Myös tiedekuntien välillä on todella isoja eroja. Esimerkiksi humanistinen tiedekunta on ollut esimerkillinen toimija jo usean vuoden ajan. Viimeisen neljän vuoden aikana humanistisen tiedekunnan pro graduista melkein kaikki on saatu avoimesti verkkoon. Samoin on ansioitunut myös liikuntatieteellinen tiedekunta, jonka pro graduista jo toista vuotta peräkkäin lähes kaikki on tallennettu JYXiin avoimesti saataville.

Kauppakorkeakoulu ja informaatioteknologian tiedekunta ovat taas esimerkkejä toisesta ääripäästä. Kauppakorkeakoulun pro graduista vain 38 % päätyi avoimesti verkkoon. Eikä informaatioteknologian tiedekunta laita juuri paremmaksi – avoimuusprosentti on vain 59. Vaikka yleinen avoimuuden aste on siis Jyväskylän yliopistossa hyvä, on tiedekuntien välillä niin suuria eroja, että prosessien ja käytäntöjen yhtenäistämiseksi olisi iso tarve.

Väitöskirjat on Jyväskylän yliopistossa saatu avoimesti verkkoon hyvällä prosentilla jo kauan. Vuoden 2014 väitöskirjoista verkkoon saatiin 91 %, kun määrää verrataan valmistuneisiin tohtoreihin.

Tutkimusjulkaisut

Vuoden 2014 aikana tehdyt avoimuutta lisäävät päätökset eivät ole suoranaisesti kohdistuneet opinnäytteisiin vaan ennen kaikkea muihin tutkimusjulkaisuihin. Käytännössä suurin vaikutus kohdistuu tutkimusartikkeleihin ja niiden rinnakkaistallentamiseen.

Alla olevaan taulukkoon on koottu tietoa tutkimusjulkaisujen avoimuuden kehityksestä viimeisen kolmen vuoden aikana Jyväskylän yliopistossa. Tiedot on kerätty yliopiston tutkimustietojärjestelmä TUTKasta ja julkaisuarkisto JYXistä. Taulukosta voidaan havaita, että yleinen avoimuuden aste on ollut koko ajan kasvussa ja myös rinnakkaistallennettujen julkaisujen osuus avoimuudesta kasvaa. Ensimmäiset havainnot vuoden 2015 osalta antavat ymmärtää, että rinnakkaistallennuksen osuus kasvaa edelleen ja sen osuus kaikista avoimuudesta on jo n. 85 %. Luku on kansainvälisestikin merkittävän korkea, kun sitä verrataan esimerkiksi Björkin ja muiden (2014) tutkimuksissa tekemiin havaintoihin.

Taulukko 1. Tutkimusjulkaisujen avoimuuden kehitys Jyväskylän yliopistossa*.

Vuosi	Tutkimusartikkelien määrä	Avoimien artikkelien osuus %	Rinnakkaistallettujen artikkelien osuus	Rinnakkaistallentaiden osuus kaikista avoimista
2012	2822	32,90 %	16,90 %	59,31 %
2013	2968	33,30 %	20,80 %	73,57 %
2014	2887	42,30 %	27,40 %	74,02 %

* Monografiajulkaisut on jätetty tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Avoimuuden vaikutus aineistojen käyttöön

Julkaisujen avoimuus, olivat julkaisut sitten opinnäytteitä, väitöskirjoja tai muita tutkimusjulkaisuja, vaikuttaa julkaisujen käyttöön. Myös avoimien julkaisujen määrä vaikuttaa kumuloiitavasti niiden käyttöön – mitä enemmän aineistoja on saatavilla avoimesti, sitä enemmän niitä myös käytetään ja ladataan.

Opinnäytteet ovat kautta aikain olleet käytetyintä aineistoa Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto JYXissä. Jo vuonna 2012 pro gradu –töitä ladattiin JYXistä yli 1,2 miljoonaa kertaa. Viime vuonna latausten määrä ylitti 1,8 miljoonan latauksen rajan.

Väitöskirjojen osalta latausten kasvu on ollut vielä nopeampaa. Kun vuonna 2012 päästiin ensimmäistä kertaa yli 250 000 latauksen, oli latausten määrä vuonna 2014 jo yli kaksi kertaa suurempi ylittäen 550 000.

Mutta ylivoimaisesti nopeinta kehitys on ollut rinnakkaistalletettujen artikkelien latausmäärän kehitys. Luvut ovat totta kai vielä huomattavasti pienempiä kuin opinnäytteissä, koska artikkelien määrä JYXissä ylitti 1000 artikkelin rajan vasta viime vuonna. Mutta kasvuvauhti on kova:

- 2012: 1148 latausta/kk
- 2013: 2113 latausta/kk
- 2014: 6060 latausta/kk
- 2015: 10922 latausta/kk

Kaikki aineistot huomioiden JYXistä ladattiin vuonna 2014 lähes 3,7 miljoonaa tiedostoa. Uusia julkaisuja JYXiin kertyi vuoden aikana lähes 2000 ja kaikkiaan tietueiden määrä JYXissä kasvoi yli 35 000 kappaleeseen.

Vaikuttaako avoimuus tutkimusjulkaisujen saamiin viittauksiin?

Olemme aloittamassa kirjastossa tutkimustyötä, jonka tarkoituksena on tutkia vaikuttaako tutkimusjulkaisun avoimuus sen saamiin viittauksiin muissa julkaisuissa. Alustavat tulokset viittaavat siihen, että näin voisi todellakin olla.

Analysoimme muutaman tutkimusartikkelin saamia viittauksia Scopus-tietokannasta. Näyttäisi siltä, että tutkimuksen saamien viittauksien ja sen rinnakkaistallentamisen välillä olisi selkeä yhteys. Viittauksien määrä näyttäisi kääntyvän selkeään nousuun tutkimusjulkaisun avoimen rinnakkaistallentamisen jälkeen. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi niin, että vuonna 2009 julkaistu artikkeli saa kahden ensimmäisen vuoden aikana kaksi viittausta, mutta kun artikkeli rinnakkaistalletetaan ja saatetaan avoimesti kaikkien saataville, viittausten määrä moninkertaistuu seuraavien kahden vuoden aikana.

Mutta tämä tutkimusprojekti on vasta alussa ja tarkempia ja luotettavampia tuloksia raportoidaan vuoden 2015 aikana.

Lähteet

Björk, B.-C., Laakso, M., Welling, P. and Paetau, P. 2014, Anatomy of green open access. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65: 237–250. doi: 10.1002/asi.22963

Manninen, M. 2014. Rinnakkaistallentaminen ja tutkimusjulkaisujen avoin saatavuus Jyväskylän yliopistossa. Rehtorin päätös 12.12.2014. Saatavana: https://www.jyu.fi/hallinto/rehtori/intra/rinnakkaistallentaminen_ja_tutkimusjulkaisujen_avoin_saataavuus

jyx.jyu.fi

tutka.jyu.fi

Pekka Olsbo